

به نام خدا

چگونه معلم دینی موثر باشیم؟

مهارت های ارتباطی تربیتی و تدریس
ویژه معلمان الهیات

مؤلف :

علی دهقانی

انتشارات ارسطو

(سازمان چاپ و نشر ایران - ۱۴۰۴)

نسخه الکترونیکی این اثر در سایت سازمان چاپ و نشر ایران و اپلیکیشن کتاب رسان موجود می باشد

chaponashr.ir

سرشناسه: دهقانی، علی، ۱۳۵۱
عنوان و نام پدیدآور: چگونه معلم دینی موثر باشیم؟ مهارت های ارتباطی تربیتی و تدریس ویژه معلمان الهیات / مولف علی دهقانی.
مشخصات نشر: انتشارات ارسطو (سازمان چاپ و نشر ایران)، ۱۴۰۴.
مشخصات ظاهری: ۱۰۰ ص.
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۴۵۵-۴۳۴-۵
وضعیت فهرست نویسی: فیبا
موضوع: معلمان الهیات - مهارت های ارتباطی تربیتی و تدریس
رده بندی کنگره: Q۳۵۲
رده بندی دیویی: ۰۱۳/۲
شماره کتابشناسی ملی: ۹۷۲۷۸۳۲
اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیبا

نام کتاب: چگونه معلم دینی موثر باشیم؟
مهارت های ارتباطی تربیتی و تدریس ویژه معلمان الهیات
مولف: علی دهقانی
ناشر: انتشارات ارسطو (سازمان چاپ و نشر ایران)
صفحه آرای، تنظیم و طرح جلد: پروانه مهاجر
تیراژ: ۱۰۰۰ جلد
نوبت چاپ: اول - ۱۴۰۴
چاپ: زبرجد
قیمت: ۱۰۰۰۰۰ تومان
فروش نسخه الکترونیکی - کتاب رسان:
<https://chaponashr.ir/ketabresan>
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۴۵۵-۴۳۴-۵
تلفن مرکز پخش: ۰۹۱۲۰۲۳۹۲۵۵
www.chaponashr.ir

فهرست

- مقدمه : ۵
- فصل اول: جایگاه معلم دینی در نظام آموزشی و تربیتی ایران:** ۹
- نقش معلم دینی در شکل‌دهی باورها و ارزش‌ها: ۱۱
- مقایسه آموزش دینی سنتی و آموزش دینی نوین: ۱۴
- مسئولیت‌های اجتماعی، اخلاقی و فرهنگی معلم دینی: ۱۵
- مسئولیت‌های اخلاقی معلم دینی: ۱۷
- چالش‌ها و فرصت‌های تدریس دینی در مدارس امروزی: ۱۸
- فصل دوم ویژگی‌های معلم دینی مؤثر از منظر قرآن و سنت:** ۲۱
- نگاهی به سیره پیامبر (ص) و امامان در تعلیم و تربیت: ۲۳
- صداقت، تواضع و عشق به آموزش به‌عنوان ابزار نفوذ: ۲۵
- قدرت الگو بودن: گفتار، کردار و رفتار: ۲۸
- انس با قرآن و دعا در مسیر تدریس و تأثیرگذاری: ۳۰
- فصل سوم: مهارت‌های ارتباطی در کلاس درس دین و زندگی:** ۳۳
- هنر گفت‌وگو با دانش‌آموزان با زبان محبت: ۳۵
- مهارت گوش دادن فعال و همدلی تربیتی: ۳۷
- استفاده مناسب از زبان بدن، سکوت و نگاه: ۳۸
- مدیریت فضای عاطفی کلاس و تقویت تعامل انسانی: ۳۹
- فصل چهارم: روش‌های نوین تدریس در آموزش مفاهیم دینی:** ۴۵
- تدریس فعال با مشارکت دانش‌آموزان: ۴۶
- تدریس خلاق با استفاده از بازی، نمایش و قصه: ۴۷
- بهره‌گیری از فناوری‌های نوین در آموزش دینی: ۴۸

۴۹	ارزیابی مفاهیم دینی با روش‌های کیفی و کاربردی:
۵۵	فصل پنجم تربیت دینی در بستر زندگی از کلاس تا عمل::
۵۶	پیوند مفاهیم دینی با رفتارهای روزمره:
۵۸	تقویت مهارت تصمیم‌گیری اخلاقی در دانش‌آموز:
۶۰	نقش فعالیت‌های عملی در تربیت دینی:
۶۲	الگو قرار دادن مسائل واقعی و مسائل اجتماعی:
۶۵	فصل ششم: هنر پاسخ‌گویی به شبهات دینی دانش‌آموزان:
۶۷	شناخت شبهات رایج و دغدغه‌های اعتقادی نوجوانان:
۷۰	مهارت شنیدن بدون قضاوت و ایجاد فضای امن فکری:
۷۲	روش‌های استدلال ساده، قابل فهم و اقناع‌کننده:
۷۴	تربیت روحیه پرسش‌گری و هدایت به تفکر انتقادی:
۷۷	فصل هفتم: مدیریت کلاس درس دینی با رویکرد تربیتی:
۷۹	حفظ اقتدار بدون خشونت و تحکم:
۸۰	ایجاد فضای انگیزشی برای یادگیری دینی:
۸۲	برخورد سازنده با رفتارهای چالشی دانش‌آموزان:
۸۴	استفاده از تشویق، گفت‌وگو و فرصت دوباره به جای تنبیه:
۸۷	فصل هشتم: خودسازی معلم دینی: اخلاق حرفه‌ای و رشد معنوی:
۸۹	ارتباط معلم با خدا به‌عنوان اساس تربیت الهی:
۹۰	اهمیت مراقبه، توبه و تهذیب نفس در اثرگذاری:
۹۲	مطالعه مستمر، به‌روز بودن و بازنگری در روش‌ها:
۹۵	خودارزیابی و شناخت نقاط قوت و ضعف در تدریس:
۹۹	نتیجه‌گیری:
۱۰۳	منابع:

مقدمه :

معلم دینی مؤثر کسی است که خود قبل از هر چیز به آنچه می‌آموزد ایمان داشته باشد و آن را زندگی کند. صداقت در گفتار و عمل، پایه ارتباط مؤثر با دانش‌آموزان است. دانش‌آموزان به سرعت صداقت یا عدم صداقت را درک می‌کنند. یکی از مهم‌ترین ابزارهای معلم دینی، زبان نرم و محترمانه است. معلمی که از کلمات دلنشین استفاده کند، بیشتر در دل دانش‌آموزان نفوذ می‌کند. ارتباط چشمی، لبخند و توجه کامل به دانش‌آموز هنگام گفتگو، موجب اعتمادسازی می‌شود. معلم الهیات باید بداند که اخلاق نیکو، بهترین تبلیغ برای دین است. دانش‌آموز از رفتاری که می‌بیند بیشتر یاد می‌گیرد تا از سخنانی که می‌شنود. مشارکت دادن دانش‌آموزان در بحث‌های دینی، درک آن‌ها را عمیق‌تر می‌کند. پرهیز از قضاوت عجولانه درباره دانش‌آموزان، یک اصل تربیتی است. تشویق کردن، تقویت‌کننده رفتارهای خوب در دانش‌آموزان است. نباید دین را ترسناک و سخت جلوه داد بلکه باید چهره‌ای مهربان و آرام از آن ارائه داد. آذربایجانی، ج. (۱۳۹۷)

شناخت نیازهای روحی و فکری دانش‌آموزان، لازمه ارتباط مؤثر است. پاسخگویی با احترام به شبهات و پرسش‌های دانش‌آموز، موجب افزایش علاقه به دین می‌شود. آموزش مفاهیم دینی باید کاربردی و متناسب با زندگی امروز باشد. استفاده از داستان‌های قرآنی و روایی، تأثیرگذاری آموزش را بیشتر می‌کند. باید به زبان نسل جدید آشنا بود تا پیام‌ها بهتر منتقل شود. معلم دینی نباید تنها به محفوظات متکی باشد، بلکه باید تحلیل‌گر نیز باشد. طرح سؤال‌های باز و خلاقانه باعث تحریک تفکر در دانش‌آموز می‌شود. رعایت عدالت در برخورد با همه دانش‌آموزان از الزامات معلمی است. پرهیز از تحقیر یا مقایسه‌های مداوم، زمینه رشد روحی دانش‌آموز را فراهم می‌کند. سکوت‌های معنادار، گاهی بیشتر از سخن اثر دارد. معلم دین باید از خودشناسی و مراقبه‌ی درونی غافل نشود. نظم در تدریس و حضور به موقع در کلاس، نشان‌دهنده اهمیت دادن به دانش‌آموزان است. طراحی جذاب درس با تنوع در روش‌های آموزشی، کلاس را فعال نگه می‌دارد. بهره‌گیری از هنر، شعر، نمایش، فیلم و تصویر برای آموزش مفاهیم دینی مؤثر است. تعامل با والدین در

خصوص مسائل اخلاقی و دینی دانش‌آموزان می‌تواند مفید باشد. درک موقعیت‌های روانی دانش‌آموزان، تدریس را انسانی‌تر می‌کند. تنوع در لحن، حرکات بدنی و استفاده از فضای کلاس در انتقال بهتر مطالب کمک می‌کند. معلم دینی باید خود اهل نماز اول وقت، ساده‌زیستی، تواضع و ادب باشد. فیاض، ح. (۱۳۹۵)

تمرین مهارت‌های ارتباطی مثل گوش‌دادن فعال، بازخورد سازنده و احترام متقابل باید جزو برنامه‌ی معلم باشد. پیش‌داوری در مورد دانش‌آموزان می‌تواند باعث تخریب رابطه شود. دلسوزی واقعی نسبت به آینده دانش‌آموز، پیامی ماندگار به او منتقل می‌کند. استفاده از تکنولوژی روز مثل پاورپوینت، فایل صوتی یا تصویری در کلاس درس دینی می‌تواند جذابیت ایجاد کند. آموزش آیات و احادیث با بیان ساده و قابل فهم برای نوجوانان باید انجام شود. باید از تحمیل و اجبار پرهیز کرد و بر انتخاب آگاهانه تأکید نمود. پرورش حس معنوی در فضای کلاس با احترام به سکوت و تفکر امکان‌پذیر است. آموزش مفاهیم دینی باید با زندگی واقعی دانش‌آموزان پیوند داشته باشد. ایجاد فرصت برای بیان تجربه‌های شخصی دانش‌آموزان درباره مسائل دینی، به رشد هویتی آن‌ها کمک می‌کند. تقویت مهارت تفکر انتقادی در مواجهه با شبهات دینی ضروری است. حفظ آرامش در مواجهه با سوالات تند یا چالش‌برانگیز نشانه بلوغ فکری معلم است. استفاده از خاطرات و تجربه‌های شخصی معلم برای ارتباط عاطفی با دانش‌آموز بسیار مؤثر است. استفاده از طنز محترمانه در کلاس فضای آموزش را صمیمی‌تر می‌کند. معلم دینی باید هر روز اهل مطالعه و رشد علمی و معنوی باشد. داشتن روحیه‌ی یادگیرنده در کنار معلم بودن، ویژگی کلیدی است. شناخت تیپ‌های شخصیتی مختلف دانش‌آموزان، به برقراری ارتباط بهتر کمک می‌کند. خودافشایی کنترل‌شده معلم در مورد تجربیات دینی خود می‌تواند کلاس را زنده‌تر کند. پرسشگری را باید در دل دانش‌آموز نهادینه کرد، نه اینکه فقط به پاسخ‌دهی بسنده کرد. گاه لازم است معلم فقط شنونده باشد و با نگاه تأییدگر به دانش‌آموز امید دهد. رعایت حریم شخصی و احترام به تفاوت‌های فرهنگی دانش‌آموزان ضروری است. گفت‌وگوهای فردی خارج از کلاس درباره مسائل معنوی، رابطه‌ها را عمیق‌تر می‌کند. دادن مسئولیت‌های دینی کوچک به دانش‌آموزان، حس تعلق ایجاد می‌کند.

ایجاد فرصت‌های مشارکتی در امور مذهبی مدرسه، مثل نماز جماعت یا مناسبت‌ها، تأثیرگذار است. باید مراقب بود دین‌گریزی در دانش‌آموزان به‌خاطر رفتار اشتباه ما ایجاد نشود. استفاده از زبان امید، رحمت، محبت و آرامش در آموزش دین، رسالت معلم الهیات است. برگزاری مسابقات فرهنگی، دینی، حفظ آیه و حدیث، فضای یادگیری را پویا می‌کند. معلم باید از قضاوت زود هنگام نسبت به ظاهر یا عقاید دانش‌آموز پرهیز کند. ارتباط مؤثر با همکاران دیگر برای طراحی برنامه‌های مشترک دینی نیز اهمیت دارد. گاهی بهترین تدریس دینی، در زمان‌های غیررسمی مثل زنگ تفریح یا راه‌پیمایی شکل می‌گیرد. دانستن اصول روانشناسی رشد به درک بهتر شرایط دانش‌آموز کمک می‌کند. ترکیب عقل، عاطفه و تجربه در آموزش دین موجب ماندگاری در ذهن می‌شود. یاد دادن دین با اجبار، نتیجه‌ای جز طرد ندارد. حضور معلم دینی در فعالیت‌های اجتماعی مدرسه، نقش الگویی او را تقویت می‌کند. استفاده از زبان پرسش‌محور، انگیزه‌ی کنجکاوی را افزایش می‌دهد. احمدی، م. (۱۳۹۸).

تقویت ارتباط میان ایمان، علم، اخلاق و جامعه‌پذیری در آموزش دین ضروری است. پرهیز از تکرار ملال‌آور و محفوظات صرف، کلاس را زنده نگه می‌دارد. گوش دادن فعال به نیازهای درونی دانش‌آموز، ابزار تأثیرگذاری است. ارتباط کلامی باید با زبان بدن هماهنگ باشد تا پیام به‌درستی منتقل شود. تشویق به مطالعه‌ی شخصی و تحقیق در حوزه‌ی دین، از مهم‌ترین وظایف معلم الهیات است. رعایت عدالت آموزشی، به ویژه در ارزیابی‌ها، نشانه تعهد تربیتی معلم است. در مواجهه با ناهنجاری‌های رفتاری، برخورد تربیتی باید جایگزین تنبیه شود. آموزش دین باید بر اساس سیر تدریجی، از احساس تا عقلانیت پیش برود. درک دنیای رسانه‌ای و تأثیرات آن بر دین‌پذیری دانش‌آموزان، لازمه کار معلم دینی است. توجه به زبان هنر، مانند خطاطی، نقاشی و موسیقی سنتی در انتقال مفاهیم دینی سودمند است. تمرین همدلی با دانش‌آموزان، اعتمادسازی را تقویت می‌کند. تلاش برای شناخت دغدغه‌های واقعی نوجوان امروز، آموزش دین را واقعی‌تر می‌کند. بازخوردهای دقیق و محترمانه در یادگیری دینی مؤثرند. استفاده از فضای گفت‌وگو و نه صرفاً سخنرانی، موجب جذب بیشتر می‌شود. تقویت رابطه دانش‌آموز با متون مقدس از طریق تدبیر، هدف نهایی معلم دینی است. پرورش محبت به اهل‌بیت و انبیا باید با حکمت و بدون افراط صورت گیرد. به‌روزرسانی اطلاعات دینی معلم، رمز ماندگاری پیام‌هاست. پذیرش اشتباهات خود

توسط معلم، الگویی از تواضع و صداقت است. معلمی که عشق به کار دارد، پیام خود را با جان منتقل می‌کند. آموزش نماز، روزه، اخلاق و احکام باید با روش‌های خلاقانه صورت گیرد. سخن گفتن از بهشت، امید و رحمت الهی دل‌ها را آرام می‌سازد. درک تفاوت‌های جنسیتی و سنی در آموزش دین، الزامی است. معلم دینی باید سفیر محبت، فهم و معرفت الهی در کلاس باشد. ارتباط تربیتی موفق، بدون عشق و احترام، پایدار نمی‌ماند. فیاض، ح. (۱۳۹۵)

فصل اول:

جایگاه معلم دینی در نظام آموزشی و تربیتی ایران:

معلم دینی در نظام آموزشی ایران نه تنها یک آموزگار مفاهیم درسی، بلکه یک الگو و مربی تربیتی برای دانش‌آموزان است. او حامل ارزش‌هایی است که بنیان فرهنگ و اعتقادات جامعه را شکل می‌دهد. آموزش معارف دینی تنها انتقال اطلاعات نیست بلکه فرآیندی است برای درونی‌سازی باورها و جهت‌دهی به رفتار نسل آینده. در جامعه‌ای که دین بخش مهمی از هویت ملی و فرهنگی است، نقش معلم دینی دوچندان می‌شود. این معلم باید پیوندی میان سنت و نوگرایی ایجاد کند تا نوجوان امروز بتواند با دین، ارتباطی زنده و معنادار برقرار سازد. جایگاه معلم دینی در مدارس ایرانی هم‌سطح با نقش یک راهبر فکری و اخلاقی تعریف می‌شود. در بسیاری از مدارس، دانش‌آموزان بیشترین سؤالات هویتی و اعتقادی خود را با معلم دینی در میان می‌گذارند. به همین سبب این معلم باید از نظر علمی، روان‌شناختی و ارتباطی مجهز باشد. معلم دینی واسطه‌ای است میان دین و نوجوان؛ واسطه‌ای که اگر درست نقش‌آفرینی کند، عشق و درک دینی را در دل‌ها می‌نشاند. در نظام آموزشی ایران که مبتنی بر اسناد بالادستی همچون سند تحول بنیادین است، تعلیم و تربیت دینی یکی از ارکان اصلی به شمار می‌آید. تربیت تمام‌ساحتی دانش‌آموز بدون توجه به بعد اعتقادی و معنوی، ناقص خواهد بود. به همین دلیل نقش معلم دینی در هدایت فکری، رفتاری و اخلاقی دانش‌آموزان بنیادین است. او مسئول ایجاد انس و الفت میان دانش‌آموزان و مفاهیم دین، قرآن، نماز و ارزش‌های اسلامی است. اهمیت معلم دینی در نظام آموزشی ایران در این است که او تنها معلم نیست، بلکه حلقه اتصال خانواده، مدرسه و جامعه در انتقال مفاهیم دینی است. او باید توانایی پاسخگویی به شبهات، تحلیل مسائل نوپدید و برقراری ارتباط مؤثر با نوجوانان را داشته باشد. از طرفی، او باید پایبندی عملی به دین را در رفتار خود نشان دهد، چرا که آموزش دینی بیشتر از راه عمل اثرگذار است. معلم دینی،

مبلغ است اما نه به شیوه سنتی و صرفاً خطاب‌های، بلکه به شیوه تعاملی، خلاق و بر اساس نیازهای نسلی که با چالش‌های متعددی از سوی رسانه‌ها، فضای مجازی و سبک زندگی مدرن مواجه است. چنین معلمی باید درک درستی از تحولات فرهنگی، اجتماعی و روان‌شناختی نوجوانان داشته باشد. علیزاده، م. (۱۳۹۷)

او باید به‌روز، فهمیده، منعطف و در عین حال محکم در اصول دینی باشد. جایگاه معلم دینی در ساختار مدرسه نیز باید متناسب با وظیفه سنگینی که دارد ارتقا یابد. اگر آموزش دینی را تنها یک درس تلقی کنیم، آن را از رسالت اصلی‌اش جدا کرده‌ایم. در حقیقت، معلم دینی با تمام وجود در فرآیند تربیت دخیل است و گاه نقش او از مشاور مدرسه نیز فراتر می‌رود. بسیاری از دانش‌آموزان در شرایط دشوار روحی، ابتدا به معلم دینی خود پناه می‌برند. این نشان می‌دهد که جایگاه این معلم فراتر از کلاس درس است. معلم دینی باید با فضای زندگی دانش‌آموز، دغدغه‌هایش و زبان او آشنا باشد تا بتواند مفاهیم بلند دینی را به زبان نسل امروز ترجمه کند. اگر چنین نکند، دین برای نوجوان به یک موضوع انتزاعی، سنگین و دور از ذهن بدل می‌شود. معلم دینی موفق کسی است که بتواند میان مفاهیم دینی و زندگی واقعی پیوند برقرار کند. اهمیت دیگر معلم دینی در نظام آموزشی، در پاسخگویی تربیتی به چالش‌های اخلاقی و رفتاری است. بسیاری از ناهنجاری‌ها، ضعف‌ها یا اضطراب‌های دانش‌آموزان می‌توانند با تربیت دینی اصلاح شوند. رضایی، ف. (۱۳۹۷).

در این مسیر، معلم دینی نه به‌عنوان یک ناظر، بلکه به‌عنوان یک همراه ایفای نقش می‌کند. یکی از ارکان حفظ هویت اسلامی در برابر هجوم‌های فرهنگی، تقویت جایگاه معلم دینی است. معلمی که بتواند به دانش‌آموزان پیام‌های دینی را به‌گونه‌ای در عین مدرن بودن، دیندار بمانند. در ساختار آموزش و پرورش ایران، معلم دینی باید مورد حمایت علمی، مالی و روانی قرار گیرد. او نیازمند منابع آموزشی نوین، کارگاه‌های آموزشی مهارت‌محور، و فرصت‌هایی برای تبادل تجربه با دیگر معلمان دینی است. نباید فراموش کرد که تربیت دینی نیازمند صبر، عشق، شناخت و استمرار است و این ویژگی‌ها در سایه اعتماد به معلم شکل می‌گیرند. در جامعه‌ای که هجوم‌های اعتقادی فراوان

است، معلم دینی دژ مستحکم تربیت ایمانی است. او باید خود اهل تفکر، تحلیل، مطالعه و گفت‌وگو باشد تا بتواند در برابر موج شبهه‌افکنی‌ها با منطق و آرامش بایستد. در نظام آموزشی ایران، اگر جایگاه این معلم نادیده گرفته شود، لایه تربیتی آموزش دچار ضعف جدی خواهد شد. زیرا هیچ نهادی نمی‌تواند مانند کلاس درس دینی، پیوند بین عقل، اخلاق و ایمان را برقرار کند. نقش الگویی معلم دینی در این میان بی‌بدیل است. حتی سکوت، رفتار، پوشش و نگاه این معلم حامل پیام است. نظام آموزشی باید به این معلم نه فقط به‌عنوان یک آموزگار، بلکه به‌عنوان یک راهنما، مربی، مشاور و مشعل‌دار نگاه کند.

وظیفه او صرفاً انتقال محتوا نیست بلکه روشن کردن مسیر ایمان در دل‌های جوان است. نگاه سیستمی به جایگاه معلم دینی، مستلزم بازطراحی در نظام ارزشیابی، محتوا، شیوه‌های تدریس، و مشوق‌های حرفه‌ای است. چرا که این معلم سنگ بنای نظام ارزشی آینده است. اگر معلم دینی ضعیف باشد، پایه ایمان در نسل آینده نیز متزلزل می‌شود. پس باید بهترین، با انگیزه‌ترین و بااخلاق‌ترین افراد را برای این مسئولیت بزرگ انتخاب کرد. شأن و کرامت معلم دینی باید در مدرسه، در میان همکاران و نزد والدین شناخته شده و محترم باشد. او باید مورد حمایت قرار گیرد تا بتواند مأموریت خود را با قدرت ادامه دهد. تقویت جایگاه معلم دینی یعنی تقویت بنیان‌های فکری و هویتی جامعه آینده. حفظ حرمت معلم دینی، مقدمه پذیرش مفاهیم دینی از سوی دانش‌آموزان است. او باید از شأن فرهنگی بالایی برخوردار باشد. در پایان، جایگاه معلم دینی نه فقط در آموزش و پرورش که در تربیت نسل آینده، در پیوند با فرهنگ ملی و دینی، در آرام‌سازی جامعه و در ایجاد امید و معنا در دل نوجوانان گره خورده است. حفظ و تقویت این جایگاه، وظیفه همگانی است و بی‌توجهی به آن، هزینه‌ای سنگین برای جامعه خواهد داشت.

نقش معلم دینی در شکل‌دهی باورها و ارزش‌ها:

معلم دینی نقشی بنیادین در شکل‌دهی به باورها، نگرش‌ها و ارزش‌های نسل آینده ایفا می‌کند. او نه تنها انتقال‌دهنده‌ی دانش دینی، بلکه هدایت‌گر مسیر فکری و اخلاقی دانش‌آموزان است. این معلم با گفتار، رفتار، اخلاق و حتی سکوتش بر جان و دل شاگردان تأثیر می‌گذارد. باورها در

نوجوانان به‌ویژه در دوران حساس بلوغ، هنوز در حال شکل‌گیری است و تأثیر مستقیم معلم دینی می‌تواند جهت این باورها را تثبیت یا منحرف سازد. معلم دینی با زبان مهربانی، منطق و خلوص، دانش‌آموز را با مفاهیم عمیق دینی آشنا می‌کند. او واسطه‌ی ارتباط نسل امروز با منابع غنی ایمان و هدایت است. اگر این ارتباط عالمانه و صمیمی برقرار شود، نوجوان مفاهیم دینی را نه به‌اجبار بلکه با علاقه خواهد پذیرفت. نقش معلم دینی فراتر از آموزش صرف احکام و عقاید است. او باید فلسفه‌ی دین، معنای بندگی، ارزش‌های انسانی و روحانی دین را برای نسل جدید معنا کند. معلم دینی می‌تواند ایمان را از یک موضوع ذهنی و گنگ، به حقیقتی زنده، پویا و کاربردی در زندگی نوجوان تبدیل کند. این معلم باید درک درستی از روان‌شناسی رشد، زبان نسل جدید و دغدغه‌های آنان داشته باشد تا بتواند به‌درستی در ذهن و قلب آنان نفوذ کند. انتقال ارزش‌ها تنها با گفتن حاصل نمی‌شود؛ بلکه معلم دینی باید خود مظهر آن ارزش‌ها باشد. عدالت، صداقت، تواضع، صبر، مهربانی، انصاف و پارسایی، همگی اگر در رفتار معلم دینی متجلی شوند، عمیق‌ترین تأثیر را بر دانش‌آموز دارند. نوجوانی که ببیند معلم دینی‌اش اهل گفت‌و‌گوست، شنونده‌ی خوبی است، قضاوت نمی‌کند، اهل محبت و درک متقابل است، به‌راحتی آموزه‌های او را خواهد پذیرفت. بنابراین رابطه‌ی انسانی میان معلم دینی و دانش‌آموز، بستر مؤثر تربیت دینی است.

باورهای دینی وقتی در بستر محبت، اعتماد، گفت‌و‌گو و تعامل شکل می‌گیرند، ریشه‌دار و ماندگار می‌شوند. در شرایطی که رسانه‌ها و فضای مجازی با قدرت در حال تأثیرگذاری بر ذهن نوجوانان هستند، نقش معلم دینی به‌عنوان وزنه‌ی تعادل و هدایتگر فکری، بسیار مهم است. این معلم باید قدرت تحلیل رسانه‌ای و سواد تربیتی داشته باشد تا بتواند شبهات اعتقادی را پاسخ دهد و دانش‌آموز را از تردید به یقین و از سطح به عمق برساند. در شکل‌گیری ارزش‌های دینی، مهارت‌های ارتباطی معلم دینی تعیین‌کننده است. اگر او شنونده‌ای همدل، معلمی آرام و فردی دارای بینش و آگاهی باشد، دانش‌آموز با جان و دل می‌پذیرد. اما اگر معلم دینی بدون شناخت

نسل جدید، با زبان تحکم، نصیحت‌گری خشک یا تکرار محفوظات دینی سخن بگوید، تأثیر معکوس خواهد گذاشت. سبحانی، م. (۱۳۹۹).

بنابراین معلم دینی باید مربی قلب‌ها و جان‌ها باشد، نه صرفاً آموزگار حافظه‌ها. بسیاری از ارزش‌ها مانند حیا، گذشت، صداقت، مسئولیت‌پذیری، احترام، محبت به والدین، خودکنترلی، تفکر انتقادی و باور به معاد، اگر توسط معلم دینی در قالب تجربه‌های زیسته و مثال‌های واقعی ارائه شوند، در وجود دانش‌آموز تثبیت می‌شوند. او می‌تواند دین را از قالب‌های رسمی بیرون آورده و در لباس تجربه‌های روزمره، گفتگوهای زنده و مسائل عینی جامعه به دانش‌آموز عرضه کند. این ارتباط دین با زندگی واقعی، مهم‌ترین عامل برای پذیرش و نهادینه‌سازی باورهاست. همچنین تقویت روح معنوی، نیاز به فضایی آرام، بدون ترس، و لبریز از عشق دارد. معلم دینی باید با هنرمندی فضا را به گونه‌ای بسازد که دانش‌آموز احساس امنیت روانی و عاطفی کند. در این حالت، دل‌ها نرم می‌شوند و آماده‌ی پذیرش حقیقت می‌گردند. معلم دینی با آگاهی از اهمیت الگو بودن، باید همواره مراقب گفتار و رفتار خویش باشد. حتی یک کلمه‌ی ناپخته، یا یک رفتار نامتناسب می‌تواند دیوار اعتماد دانش‌آموز را فرو بریزد.

از طرف دیگر، محبت‌های کوچک، توجه به فردیت دانش‌آموزان، احترام به تفاوت‌های آن‌ها و شنیدن صدای اعتراض و سؤالشان، همه در شکل‌دهی باورها مؤثرند. بنابراین تربیت دینی از طریق رابطه‌ی عمیق و انسانی میان معلم و شاگرد محقق می‌شود. نقش دیگر معلم دینی، مبارزه با نگاه قالبی و کلیشه‌ای به دین است. او باید بتواند دین را زنده، پویا، پاسخ‌گو، شاد، انعطاف‌پذیر و عادلانه نشان دهد. وقتی دین در نگاه دانش‌آموز مساوی با سخت‌گیری، قضاوت، اجبار یا محدودیت دیده شود، او از آن فاصله می‌گیرد. اما وقتی معلم دینی چهره‌ی مهربان و واقعی دین را نشان دهد، دانش‌آموز خود به آن روی می‌آورد. در نهایت، معلم دینی کسی است که می‌تواند میان نسل دیروز و امروز پلی مستحکم از ایمان، عقلانیت، مهربانی و معنویت بسازد. تأثیر او در شکل‌گیری باورها به مراتب بیشتر از هر کتاب و رسانه‌ای است. چرا که انسان با انسان شکل می‌گیرد، و قلب با قلب روشن می‌شود.

مقایسه آموزش دینی سنتی و آموزش دینی نوین:

مقایسه آموزش دینی سنتی و آموزش دینی نوین، تفاوتی بنیادین در رویکرد، روش، اهداف و ابزارهای تربیتی را نشان می‌دهد که هر یک دارای نقاط قوت و چالش‌های خاص خود هستند. در آموزش دینی سنتی، تاکید بیشتر بر انتقال محفوظات، تکرار مفاهیم، آموزش از طریق نصیحت، اقتدار معلم و محور بودن متن‌های کلاسیک دینی است. در این شیوه، معلم اغلب نقش گوینده و شاگرد نقش شنونده‌ای منفعل دارد. ابزارهای آموزشی نیز محدود به کتاب و تخته و نهایتاً صوت بود، و فضای یادگیری بیشتر رسمی و با فاصله‌ی بین معلم و شاگرد همراه بود. این روش، اگرچه در انتقال برخی اصول و مفاهیم بنیادین دینی مانند توحید، نماز و اخلاق کاربرد داشته، اما در دنیای امروز که با انفجار اطلاعات، تنوع فرهنگی، شبهات نوظهور و تغییر سبک زندگی مواجه‌ایم، پاسخ‌گو نیست. سبحانی، م. (۱۳۹۹).

در مقابل، آموزش دینی نوین با رویکردی تعاملی، مسئله‌محور و مبتنی بر نیازهای روانی، اجتماعی و ذهنی نسل جدید، تلاش می‌کند مفاهیم دینی را با زبان امروزی، کاربردی، و بر اساس تجربه‌های زیسته و بومی شده ارائه دهد. در این روش، معلم بیشتر نقش تسهیل‌گر، راهنما و همراه را ایفا می‌کند تا گوینده‌ی مطلق. تعامل، گفت‌وگو، استفاده از فناوری، داستان، نمایش، فیلم، بازی، مشارکت گروهی، و بهره‌گیری از زبان نسل جدید، از ابزارهای اصلی در این شیوه‌اند. آموزش دینی نوین سعی می‌کند میان دین و زندگی روزمره دانش‌آموزان پیوند برقرار کند؛ به‌جای تکیه‌ی صرف بر محفوظات، به تفکر، تحلیل، گفت‌وگو و کاربرد توجه دارد.

در آموزش دینی سنتی، محور دین بیشتر معطوف به حلال و حرام، احکام و مناسک بود و بعد اجتماعی، روانی و فلسفی دین کم‌رنگ‌تر می‌نمود. اما در آموزش دینی نوین، دین به‌عنوان یک منظومه‌ی فکری، اخلاقی، اجتماعی، روان‌شناختی و معنوی معرفی می‌شود. این تفاوت نگرش باعث می‌شود دانش‌آموزان، دین را تنها یک "باید و نباید" خشک نبینند، بلکه آن را به‌عنوان راهی برای زندگی بهتر، آرامش درونی و رشد فردی درک کنند.

از نظر معلم محوری، در شیوه‌ی سنتی، احترام به معلم با ترس و اقتدار همراه بود؛ اما در رویکرد نوین، رابطه‌ی معلم و شاگرد مبتنی بر احترام متقابل، گفت‌وگو، اعتماد و همدلی است. این تفاوت، در نوع پذیرش پیام دینی توسط دانش‌آموزان بسیار مؤثر است. دانش‌آموز در رویکرد نوین، خود را جزئی از روند یادگیری می‌بیند، سؤال می‌پرسد، نقد می‌کند، تجربه می‌آورد و فعالانه مشارکت دارد. از نظر چالش‌ها نیز، آموزش دینی سنتی معمولاً توان پاسخ‌گویی به شبهات جدید یا مسائل اخلاقی پیچیده را ندارد، در حالی که رویکرد نوین با اتکا بر مطالعات میان‌رشته‌ای و تلفیق دین با روان‌شناسی، جامعه‌شناسی و فلسفه، قدرت تحلیل بیشتری دارد. با این حال، خطر گسست از منابع اصیل در برخی آموزش‌های نوین نیز وجود دارد و باید مراقب بود که در نوسازی شیوه‌ها، محتوای اصیل دینی تضعیف نشود. آموزش دینی مؤثر، نه بازگشت صرف به سنت است و نه افتادن در دام ظواهر نوگرایی بدون عمق. بلکه ترکیبی متوازن از اصالت و خلاقیت، سنت و نوآوری، عقلانیت و احساس، استدلال و محبت است؛ که در آن، معلم دینی با مهارت‌های ارتباطی، روان‌شناسی تربیتی، شناخت رسانه و زبان نسل جدید، پلی میان آموزه‌های آسمانی و زندگی زمینی شاگردانش می‌سازد. فیاض، ح. (۱۳۹۵)

مسئولیت‌های اجتماعی، اخلاقی و فرهنگی معلم دینی:

معلم دینی در نظام آموزشی ایران تنها یک مدرس دروس رسمی نیست، بلکه به‌عنوان راهبر تربیتی، الگو و منادی ارزش‌های دینی، مسئولیت‌های گسترده‌ای بر دوش دارد. او وظیفه دارد نه تنها مفاهیم دین را تدریس کند، بلکه باید آنها را در قالب رفتار، گفتار و تعاملات خود نیز به‌نمایش بگذارد. در بُعد اجتماعی، معلم دینی نقش محوری در تقویت هویت ملی و دینی دانش‌آموزان ایفا می‌کند. او با روش‌های خود، روحیه مسئولیت‌پذیری، همکاری اجتماعی، رعایت حقوق دیگران، احترام به قانون و تقویت مشارکت مدنی را در نسل آینده نهادینه می‌سازد. معلم دینی باید فرهنگ خدمت به جامعه، احترام به بزرگ‌تر، یاری به نیازمندان و مشارکت در اصلاح امور اجتماعی را آموزش دهد و خود نیز در میدان عمل، نمونه‌ای از آن باشد. از نظر اخلاقی، این معلم باید شخصیتی باشد صادق، مهربان، بردبار، منصف، باانصاف و متعهد؛ کسی که بتوان به او